

Archbishop Makarios of Australia was declared an Honorary Doctor of the National and Kapodistrian University of Athens

On the evening of Wednesday, 7 May, in a brilliant ceremony, which was honoured with the distinguished and blessed presence of His All-Holiness Ecumenical Patriarch Bartholomew, His Eminence Archbishop Makarios of Australia, was conferred an Honorary Doctorate of the Department of Theology and the Department of Social Theology and Religious Studies of the School of Theology of the National and Kapodistrian University of Athens (NKUA).

The conferral ceremony took place in the packed Great Hall of the University of Athens. In addition to the Primate of the Orthodox Church, His Beatitude Archbishop Ieronymos of Athens and All Greece, a number of Metropolitans and Bishops, as well as members of the Holy Eparchial Synod of the Archdiocese of Australia, were present.

Also present were the former President of the Hellenic Republic, Ms. Katerina

Sakellaropoulou, the former Prime Minister of Greece, Mr. Panagiotis Pikrammenos, the University Professor and former Vice President of the Greek Government, Mr. Evangelos Venizelos, the President of the Supreme Court, Ms. Ioanna Klapa, and the President of the Council of State, Mr. Michael Pikramenos, the Minister of Education, Religious Affairs and Sports of Greece, Ms. Sofia Zacharaki, as a representative of the Greek Government and Prime Minister, Mr. Kyriakos Mitsotakis, several Ministers, Deputy Ministers, Members of Parliament and representatives of Local Government, the Ambassador of Australia in Athens, Her Excellency Ms. Alison Duncan, as a representative of the Australian Government and Prime Minister, The Hon. Anthony Albanese, the Consul General of Greece in Constantinople, Ambassador Mr. Konstantinos Koutras, the Civil Administrator of Mount Athos Mr. Alkiviadis Stefanis, Archons of the Great Church of Christ, the parents of His Eminence Archbishop Makarios, Mr. Emmanuel and Mrs. Fotini Griniezakis, members of the Academic community of the National and Kapodistrian University of Athens (NKUA), among others.

At the beginning of the ceremony, the Rector of the National and Kapodistrian University of Athens, Professor of Medicine Mr. Gerasimos Siassos welcomed those present and appropriately addressed the Archbishop of Australia, speaking of a Hierarch who “embodies the combination of faith and knowledge, tradition and progress, humility and greatness”. “With a feeling of deep emotion and honour”, he continued, “we welcome you to the great family of the National and Kapodistrian University of Athens and we hope that the wisdom, virtue and dedication that characterise your journey will always constitute a shining example and a springboard of hope for the future of Orthodoxy and Hellenism”.

The Dean of the Theological School, Professor of Theology, Mr. Emmanuel Karageorgoudis, gave a more extensive presentation of the personality and work of His Eminence. “The honorary proclamation of Archbishop Makarios of Australia, as an Honorary Doctor of the Theological School is an act of recognition of the triadic mutual indwelling of Science, Church and world, which his ministry embodies,” noted Mr. Karageorgoudis and added: “In his person, academic Theology meets tangible liturgical mystagogy as the logical entity of science partakes of the apophatic language of experience.” This was followed by the reading of the texts of the Resolution, the Proclamation and the Doctoral Degree, and then the investiture of the honouree with the gown of the School.

The ceremony concluded with a speech by the Honorary Doctor, His Eminence Archbishop Makarios of Australia. In his introduction, His Eminence expressed his gratitude to the Rectoral Authorities, the Deanery of the Theological School and the Presidents and Professors of its two Departments, for the highest honour bestowed upon him, which, as he emphasised, “I accept as a special distinction that reflects towards the Apostolic and Ecumenical Throne of Constantinople, to which I belong, towards the highly respected person of our Patriarch and towards the Holy Archdiocese of Australia, which with the grace and mercy of God I shepherd.” He also expressed heartfelt thanks to all those present at the ceremony, primarily His All-Holiness Ecumenical Patriarch Bartholomew.

The Archbishop of Australia then developed the topic: “Vox Populi (Voice of the People) on the Internet. The contemporary threat of the corruption of ecclesiastical and democratic thought”. Starting with an interesting historical retrospective, he presented a thorough and lucid analysis of the concept of “Voice of the People”, while delving into the criteria by which the Church distinguishes the expression of the conscience of the popular element. Subsequently, he focused his attention on the ways of expressing public discourse in the modern era, the era of the dominance of the Internet, and outlined the background and effects of digital toxicity, which manifests itself in aggression, hate speech and misinformation. In addition to presenting aspects of the negative impact of the toxicity that is spreading on the internet, His Eminence also presented encouraging data from

studies, from which it is clear that the so-called “haters” correspond to a very small percentage of total internet users.

His Eminence pointed out that the majority of users remain silent; and this, as he emphasised, means that “we cannot accurately detect the ‘voice of the people’ on the internet, because there is more noise coming from the shouting minority than the truth that is not expressed by the silent majority.” The appropriate response to toxic behaviours, according to the speaker, is to turn our attention to the “silent majority,” with the aim of activating them and spreading a healthy voice on the internet. “The people tell us that evil rages when good people do nothing,” he emphasised and added: “The inaction of the silent majority is ultimately what allows the few on the internet to form an image of the Church and Democracy, which, however, is not true.”

It is noted that after the inauguration ceremony, a dinner was held in honour of His Eminence Archbishop Makarios of Australia, at the Grande Bretagne Hotel.

The following is the full speech of His Eminence Archbishop Makarios of Australia (In Greek), during the ceremony of his proclamation as Honorary Doctor of the Departments of Theology and Social Theology and Religious Studies of the Theological School of the National and Kapodistrian University of Athens (NKUA).

«Vox Populi[1] (Φωνή λαοῦ) στὸ διαδίκτυο.

Ἡ σύγχρονη ἀπειλὴ ἀλλοιώσεως τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ καὶ δημοκρατικοῦ φρονήματος».

(Ἐν Ἀθήναις, τῆ 7ῃ Μαΐου 2025)

Παναγιώτατε καὶ Θειότατε Πάτερ καὶ Δέσποτα,

Μακαριώτατε Ἀρχιεπίσκοπε Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος,

Ἐλλογιμώτατε κ. Πρύτανη τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ

Ἐκλεκτοὶ παρόντες,

Χριστὸς Ἀνέστη!

Εἰσοδικὸν χαριστήριον.

Ὁ ἀγῶνας εἶναι νὰ πῆ ὁ ἄνθρωπος, ὅσο γίνεται, μὲ πιὸ λίγα τὰ πολλὰ καὶ στὸ τέλος νὰ τὰ πῆ ὅλα μὲ τὴ σιωπὴ του καὶ κυρίως μὲ τὴ ζωὴ του[2]. Ὡς ἐκ τούτου, τὸ φρονιμότερο θὰ ἦταν νὰ σιωπήσω τούτη τὴν ἱερὴ στιγμή, ὅταν μάλιστα ἴσταμαι ἐνώπιον τοῦ πρώτου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, τοῦ Οἰκουμενικοῦ μας Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου, τοῦ καὶ σεπτοῦ Γέροντός μου, ὁ ὁποῖος ἔχει τιμηθεῖ, ἐπαξίως

καὶ δικαίως, ὑπὸ ἑκατοντάδων, στὴν κυριολεξία, Πανεπιστημίων, ἀνὰ τὸν κόσμον καὶ ὑπὸ πολλῶν ἄλλων ἀκαδημαϊκῶν, κρατικῶν καὶ διεθνῶν Ὄργανισμῶν.

Ὅμως, χρέος τιμῆς καὶ εὐγνωμοσύνης μοῦ ἐπιβάλλει νὰ μοιραστῶ μαζί σας ὀλίγες, ταπεινὲς καὶ ἄσημες σκέψεις ὄχι γιὰ νὰ πῶ κάτι, δῆθεν, σπουδαῖο καὶ μεγάλο, ἀλλὰ κυρίως γιὰ νὰ καταθέσω ἐγκάρδιο εὐχαριστήριο καὶ ταπεινὸ ἀντιδῶρημα γιὰ τὴν ὑψίστη αὐτὴ τιμὴ πρὸς τὸ πρόσωπό μου, τὴν ὁποῖαν, ἀσφαλῶς, ἐκδέχομαι ὡς μιὰ ἐξιδιασμένη διάκριση ποὺ ἀντανακλᾷ πρὸς τὸν Ἀποστολικὸ καὶ Οἰκουμενικὸ Θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, στὸν ὁποῖο ἀνήκω, πρὸς τὸ ὑπερσέβαστο Πρόσωπο τοῦ Πατριάρχου μας καὶ πρὸς τὴν Ἱερὰ Ἀρχιεπισκοπὴ Αὐστραλίας, τὴν ὁποία μὲ τὴ χάρη καὶ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ διαποιμῶ.

Ἰστάμενος, λοιπόν, ἐπὶ τοῦ ὑψηλοῦ τούτου βήματος τοῦ σεπτοῦ Τεμένους τῶν Μουσῶν καὶ συναισθανόμενος τὴ μικρότητά μου καταθέτω τὶς εὐγνώμονες καὶ ἐγκάρδιες εὐχαριστίες μου πρὸς τὴν Α.Θ.Π., τὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχη κ.κ. Βαρθολομαῖο, γιὰ τὴν ἐξόχως τιμητικὴ καὶ εὐλογητὴ παρουσία του σὲ αὐτὴ τὴν σημαντικὴ στιγμὴ τῆς ταπεινῆς μου πορείας,

πρὸς τὸν Μακαριώτατο Ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ.κ. Ἱερώνυμο, τὸν συνετὸ καὶ διακριτικὸ οἰακοστρόφο τῆς Ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος,

πρὸς τὴν Ἱερὰ Ἐπαρχιακὴ Σύνοδο τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Αὐστραλίας, μέλη τῆς ὁποίας μὲ πολλὴ ἀγάπη, τιμὴ καὶ σεβασμὸ συμμετέχουν στὸ γεγονός,

πρὸς τοὺς τετιμημένους καὶ ἐκλεκτοὺς ἀδελφοὺς Ἱεράρχες,

πρὸς τὸν εὐλαβέστατο κλῆρο καὶ τὶς μοναστικὲς ἀδελφότητες, ἰδιαιτέρως πρὸς τοὺς παρισταμένους ἀγιορείτες Ἡγουμένους καὶ λοιποὺς ἀγιορείτες πατέρες,

πρὸς τοὺς Ἐξοχωτάτους Ὑπουργοὺς καὶ Ὑφυπουργοὺς, ἰδιαιτέρως πρὸς τὴν Ἐξοχωτάτη Ὑπουργὸ Παιδείας κ. Σοφία Ζαχαράκη, ἐκπρόσωπο τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καὶ τοῦ Πρωθυπουργοῦ, καθὼς καὶ πρὸς τὴν Ἐξοχωτάτη Πρέσβειρα τῆς Αὐστραλίας ἐν Ἑλλάδι κ. Alison Duncan, ἐκπρόσωπο τῆς Αὐστραλιανῆς Κυβερνήσεως καὶ τοῦ Ὁμοσπονδιακοῦ Πρωθυπουργοῦ,

πρὸς τὶς Πρυτανικὲς Ἀρχὲς τοῦ Ε.Κ.Π.Α. καὶ πρὸς τὴν Κοσμητεία τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς καὶ δὴ πρὸς τὸν Πρύτανη, Ἐλλογιμώτατο Καθηγητὴ τῆς Ἱατρικῆς κ. Γεράσιμο Σιάσο, καθὼς καὶ πρὸς τὸν Κοσμήτορα, Ἐλλογιμώτατο Καθηγητὴ τῆς Θεολογίας κ. Ἐμμανουὴλ Καραγεωργούδη,

πρὸς τὶς Δικαστικὲς, τὶς Στρατιωτικὲς, τὶς Δημοτικὲς καὶ λοιπὲς Ἀρχὲς τῆς χώρας,

πρὸς τοὺς δύο Προέδρους τῶν Τμημάτων τῆς Θεολογικῆς μας Σχολῆς καθὼς καὶ πρὸς τὸ σύνολο τῶν διδασκόντων συναδέλφων καθηγητῶν γιὰ τὴν ὁμόφωνη καὶ πανηγυρικὴ αὐτὴ ἀπόφαση τῆς περιενδύσεώς μου μὲ τὴν τήβεννο τοῦ Ἐπιτίμου Διδάκτορος. Μία τιμὴ πού τὸ ἀρχαιότερο Πανεπιστημιακὸ Καθίδρυμα τῆς Χώρας μας ἐπεφύλαξε, διαχρονικῶς, γιὰ σημαίνουσες προσωπικότητες τῆς ἐπιστήμης, τοῦ πολιτισμοῦ, τῆς τέχνης καί, ἐν γένει, τοῦ πνεύματος καὶ σήμερα δωροφορεῖ καὶ στὴν ἐλαχιστότητά μου.

Σᾶς εὐχαριστῶ ὅλους ἀπὸ καρδίας.

Vox Populi. Νύξεις καὶ προεκτάσεις.

Εἶναι, μᾶλλον, προφανὲς ἀπὸ τὸν τίτλο τῆς ὁμιλίας μου ὅτι θὰ προσπαθῆσω ἀδρομερῶς καὶ ἀκροθιγῶς νὰ σκιαγραφήσω ὀρισμένες πτυχεὲς ἐνὸς συγχρόνου ζητήματος πού ἀπασχολεῖ τόσο τὴν Ἐκκλησία, ὅσο καὶ τὴν κοινωνία γενικότερα, προηγουμένως ὅμως θὰ κάμω μία μικρὴ ἱστορικὴ περιδιάβαση σὲ ἀλλοτινὲς ἐποχὲς, διότι «Ἡ ἱστορικὴ εὐαισθησία εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ τὸν θεολόγο. Εἶναι ὁ ἀναγκαῖος ὅρος γιὰ νὰ εἶναι κανεὶς μέσα στὴν Ἐκκλησία. Ὅποιοσδήποτε εἶναι ἀναίσθητος πρὸς τὴν ἱστορία δύσκολα θὰ εἶναι καλὸς χριστιανός»[3], κατὰ τὴν ἀπόφανση τοῦ μακαριστοῦ π. Γεωργίου Φλορόφσκυ.

Ἐπιτρέψτε μου, λοιπόν, νὰ Σᾶς πάρω μαζί μου σ' ἓνα νοητὸ ταξίδι στὴ Βόρειο Ἴταλία καὶ συγκεκριμένως στὰ Μεδιόλανα, ὅπου ἡ αἵρεση τοῦ Ἀρειανισμοῦ, παρὰ τὴν ὕφεσή της στὴν Ἀνατολή, ἐπικρατεῖ καὶ ἀκμάζει. Στὶς ἀρχὲς τοῦ Δεκεμβρίου

τοῦ 373 ὁ ἀρειανόφρων Ἐπίσκοπος τῶν Μεδιολάνων Αὐξέντιος ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν καὶ τὸ θέμα τῆς διαδοχῆς πυροδότησε γενικευμένες ἀναταραχές στὴν πόλη. Ὁ Ἐπαρχος τῆς πόλεως Ἀμβρόσιος προσπάθησε νὰ κατευνάσει τὰ πνεύματα, ὥσπου μέσα ἀπὸ τὸ συγκεντρωμένο πλῆθος μιὰ παιδικὴ φωνὴ ἀκούστηκε “Ambrosium episcorum” καὶ τότε σύσσωμος ὁ λαὸς ἐπανέλαβε «ὁ Ἀμβρόσιος Ἐπίσκοπος»[4]. Ἦταν, λοιπόν, ἡ φωνὴ τοῦ λαοῦ (Vox populi), ἡ ὁποία ὡς φωνὴ τοῦ Θεοῦ (Vox Dei) ἀνέδειξε τὸν κατηχούμενο καί, ἄρα ἀβάπτιστο μέχρι τότε, Ἐπαρχο Ἀμβρόσιο σὲ Ἐπίσκοπο τῆς πόλεως τῶν Μεδιολάνων, ὁ ὁποῖος ἀνεδείχθη στὴν πορεία σὲ μεγάλο Διδάσκαλο τῆς Ἐκκλησίας[5]. Γι’ αὐτό, ἄλλωστε, καὶ ὁ ἕτερος μέγας φωστὴρ τῆς Ἀνατολῆς, ὁ Καισαρείας Βασίλειος θὰ γράψει πρὸς τὸν Ἀμβρόσιο: «αὐτός σε ὁ Κύριος, ἀπὸ τῶν Κριτῶν τῆς γῆς, ἐπὶ τὴν προεδρίαν τῶν Ἀποστόλων μετέθηκεν»[6].

Ἄς ταξιδέψουμε τώρα, μὲ τὸ ἄρμα τοῦ πανδαμάτορος χρόνου, στὸ Ἀνατολικὸ τμήμα τῆς Αὐτοκρατορίας, στὴ Βασιλεύουσα Κωνσταντινούπολη, λίγες δεκαετίες ἀργότερα, κατὰ τὶς παραμονές τῆς ἀγίας ἐν Ἐφέσῳ Γ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ὅπου οἱ Χριστολογικὲς ἔριδες μαίνονται καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νεστόριος, εἰσηγητὴς τῆς αἰρέσεως ποὺ τελικῶς ἔλαβε τὸ ὄνομά του, ἀρχίζει νὰ ἀποδοκιμάζει δημόσια τὸν ὄρο «Θεοτόκος», γεγονὸς ποὺ ὄχι μόνον προσέβαλλε βάνουσα τὴν εὐσέβεια τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὸ πρόσωπο τῆς Παναγίας, ἀλλὰ ἐνεῖχε καὶ ἐπικίνδυνες σωτηριολογικὲς προεκτάσεις[7]. Σὲ μιὰ τέτοια δημόσια ὁμιλία τοῦ Νεστορίου παρενέβη δυναμικὰ ὁ λαϊκὸς τότε, μετέπειτα Ἐπίσκοπος Δορυλαίου Εὐσέβιος, ὁ ὁποῖος μὲ δριμύτητα ἀπεδοκίμασε τὰ βλάσφημα δόγματα τοῦ αἰρετίζοντος Ἀρχιεπισκόπου. Περιγράφει, χαρακτηριστικῶς, τὸ περιστατικὸ ὁ σύγχρονος τῶν γεγονότων ἅγιος Κύριλλος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας: «ἀνὴρ τις τῶν ἁγαν ἐπεικῶν, καὶ τελῶν μὲν ἐν λαϊκοῖς ἔτι... θερμῶ τε καὶ φιλοθέῳ κекίνηται ζήλω, καὶ τορόν τι κεκραγῶς, αὐτὸν ἔφη τὸν προαιώνιον Λόγον καὶ δευτέραν ὑπομεῖναι γέννησιν...»[8]. Οἱ δὲ παριστάμενοι τάχθηκαν ἀμέσως μὲ τὸ μέρος τοῦ Εὐσεβίου καὶ τὸν ἐπήνεσαν: «ὡς εὐσεβῆ τε, καὶ συνετώτατον, καὶ τῆς τῶν δογμάτων ὀρθότητος οὐκ ἡμοιρηκότα»[9]. Ὁ πιστός, λοιπόν, Εὐσέβιος μὲ «φωνὴ λαμπρὰ καὶ φθέγμα τορόν»[10] ὑπερασπίζεται τὰ ἅγια τῆς Ἐκκλησίας δόγματα καὶ συνεγείρει τὸν λαὸ σὲ αὐτὴν τὴν ὁμολογία καὶ ἔτσι ἡ φωνὴ τοῦ λαοῦ (Vox Populi) ἀναδεικνύεται φωνὴ τοῦ Θεοῦ (Vox Dei).

Στὰ δύο αὐτὰ ἐνδεικτικὰ παραδείγματα καὶ σὲ πολλὰ ἀκόμη ποὺ ὑπάρχουν στὴν ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία[11] ψηλαφοῦμε, νομίζω μὲ ἐνάργεια, αὐτὸ ποὺ ὀνομάζουμε φωνὴ λαοῦ (Vox Populi) ἢ ὅπως θὰ λέγαμε διαφορετικὰ, τὴ συνείδηση τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ. Μὲ ἄλλα λόγια, ὡς φωνὴ λαοῦ (Vox Populi) θὰ μπορούσαμε νὰ ὀρίσουμε τὴν «ἐκφραση τῆς συνείδησης τοῦ λαϊκοῦ στοιχείου στὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ὅμως δὲν εἶναι θεσμοποιημένη ἀλλὰ εἶναι ἰκανὴ νὰ καθορίζει τὴν ἐγκυρότητα τῶν συνόδων, τὴ δογματικὴ ἀρτιότητα κρατικῶν ἀποφάσεων καὶ τὴν ἀναγνώριση τῆς ἀγιότητας τῶν προσώπων»[12]. Εἶναι βεβαίως ἀναγκαῖο, στὸ σημεῖο αὐτό, νὰ τονιστεῖ ὅτι ἡ φωνὴ τοῦ λαοῦ δὲν ὑφίσταται ὑπεράνω τῆς Ἐκκλησίας ἢ – κι αὐτὸ εἶναι σημαντικὸ νὰ τὸ τονίσουμε – ἡ φωνὴ τοῦ λαοῦ δὲν ἔρχεται σὲ ἀντίθεση πρὸς τὴ σύνολη ἐκκλησιαστικὴ συνείδηση, ποὺ κατέχει καὶ ἐκφράζει τὸ πλήρωμα τῆς ἀληθείας τῆς πίστεως. Ὅταν δηλαδή, ἡ πλειοψηφία τοῦ λαοῦ ἐνὸς κράτους ἢ μιᾶς κοινότητος διεκδικήσει ἢ ὑποστηρίξει θέσεις καὶ αἰτήματα τὰ ὁποῖα δὲν συμβαδίζουν μὲ τὴν σύνολη ἐκκλησιαστικὴ συνείδηση καὶ μὲ τὸ πλήρωμα τῆς ἀληθείας τότε δὲν θεωροῦμε ὅτι ἀκούγεται φωνὴ λαοῦ. Ἡ φωνὴ τοῦ λαοῦ συνυπάρχει καὶ συμπορεύεται μὲ τὴ φωνὴ τῆς Ἐκκλησίας ἢ γιὰ νὰ τὸ ποῦμε διαφορετικὰ, “id teneamus quod ubique, quod semper quod ab omnibus creditum est”[13] (ἄς κρατήσουμε ὅ,τι πάντοτε, πανταχοῦ καὶ ὑπὸ πάντων ἐπιστεύθη)»[14]. Τότε, εἶναι σαφές, ὅτι ἡ συνείδηση τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ βρίσκεται, γιὰ νὰ χρησιμοποίησω μία ἐκφραση ποὺ ἀκούμε συχνὰ ἐσχάτως, στὴ «σωστὴ πλευρὰ τῆς ἱστορίας», δηλαδή, ἐν τέλει, ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ εὐσεβὴς καὶ θεοφόρος λαὸς – συνήθως μὲ τὴν καθοδήγηση κάποιου χαρισματικοῦ προσώπου- ἐκφράζει τὴν

αύθεντία τῆς πίστεως.

Ἐπομένως, ὅταν ἀναφερόμαστε στὴ φωνὴ τοῦ λαοῦ καὶ στὸ λαό, τονίζουμε ὅτι ἐννοοῦμε τὸν εὐσεβῆ, φιλόχριστο καὶ θεοφόρο λαό, διότι σὲ πολλές περιπτώσεις θὰ διαπιστώσουμε ὅτι ἂν δὲν ὑπάρχουν αὐτὲς οἱ προϋποθέσεις ὁ λαὸς θὰ βρεθεῖ στὴν ἀντίπερα ὄχθη καὶ θὰ πλανηθεῖ καὶ ἡ φωνὴ τοῦ λαοῦ δὲν θὰ εἶναι φωνὴ τοῦ Θεοῦ, ὅπως, ἐπὶ παραδείγματι, κατὰ τὴν περίοδο πού ὁ ἅγιος Γρηγόριος καθίσταται Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὸ μέγιστο μέρος τοῦ λαοῦ εἶχε ἀσπασθεῖ τὴν θεομάχο αἵρεση τοῦ Ἀρείου. Σᾶς ὑπενθυμίζω, ἐν προκειμένῳ, καὶ μιὰ εἰκόνα ἀπὸ τὶς σκηνὲς τοῦ θείου δράματος, πού ἡ Ἐκκλησία μᾶς παρουσίασε πρὸ ἡμερῶν, κατὰ τὴν Ἁγία καὶ Μεγάλῃ Ἑβδομάδα. Ἡ φωνὴ τοῦ λαοῦ τότε ἀπαιτοῦσε «ἄρον ἄρον, σταύρωσον αὐτόν» (Ἰω. ιθ', 15), καὶ ἀσφαλῶς ἡ φωνὴ τοῦ λαοῦ ἐκείνου δὲν ταυτιζόταν μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Θεοῦ.

Ἐπιτρέψτε μου, στὸ σημεῖο αὐτὸ νὰ ἀναφερθῶ ἐπιγραμματικά, σὲ μερικὰ ἱστορικὰ παραδείγματα τὰ ὁποῖα ἀποδεικνύουν ὅτι ἡ φωνὴ τοῦ λαοῦ, τὴν ὁποία μπορεῖ νὰ διασφαλίσαι ἀκόμη καὶ μιὰ δημοκρατικὴ, πλειοψηφικὴ διαδικασία, δὲν εἶναι πάντοτε ἡ φωνὴ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς λογικῆς ἢ γιὰ τὴν περίπτωση τῆς Ἐκκλησίας, δὲν εἶναι πάντοτε ἡ φωνὴ τοῦ Θεοῦ, γεγονὸς πού, σαφέστατα, ὑποδεικνύει ὅτι ὁ λαὸς μπορεῖ νὰ ὀδηγήσει σὲ λανθασμένες καί, κάποτε, καταστροφικὲς ἀποφάσεις. Ἄς δώσουμε μερικὰ παραδείγματα:

Ἐν ὀνόματι τῆς δημοκρατίας, δηλαδὴ τῆς φωνῆς τῆς πλειοψηφίας, ἐλήφθη ἡ ἀπόφαση τῆς καταδίκης τοῦ Σωκράτη σὲ θάνατο, ἐδῶ στὸ Κλεινὸν Ἄστυ τὸ 399 π.Χ.[15]

Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Δήμου στὴν Ἀθήνα, τὸ 431 π.Χ. ἐνέκρινε τὴν ἀντιπαράθεση μὲ τὴ Σπάρτη καὶ ἔτσι ξεκίνησε μὲ λαϊκὸ ἐνθουσιασμὸ ἕνας πόλεμος πού διήρκησε 27 ὀλόκληρα χρόνια, μὲ πεῖνα, πολλοὺς θανάτους καὶ κυρίως τὴν καταστροφὴ τῆς Ἀθήνας[16].

Στὰ νεώτερα χρόνια νὰ θυμηθοῦμε ὅτι ἡ πλειοψηφία τῶν Η.Π.Α. ἦταν ὑπὲρ τῆς δουλείας μέχρι καὶ τὸ 1861, πού ξεκίνησε ὁ Ἀμερικανικὸς Ἐμφύλιος. Μέχρι τότε δηλαδή, πολλὲς Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς ψήφιζαν ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τῆς δουλείας, γεγονὸς πού σημαίνει ὅτι μὲ δημοκρατικὲς διαδικασίες παρατεινόταν μία κατάφωρη παραβίαση ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων[17].

Μεγάλο μέρος τοῦ Ρωσικοῦ λαοῦ ὑποστήριξε τὸν Στάλιν τὴ δεκαετία τοῦ 1930. Πέρα ἀπὸ τὶς μαζικὲς ἐκκαθαρίσεις καὶ τὰ γκούλαγκ, ὁ Στάλιν ἄφησε πίσω τοῦ ἑκατομμύρια νεκροῦς ἀπὸ λιμούς, καταστολὲς καὶ τρομοκρατία, ἐνῶ ἑκατοντάδες χιλιάδες ἄνθρωποι πέθαναν στὶς φυλακὲς γιὰ ἀδικήματα πού δὲν εἶχαν

διαπράξει[18].

Τὸ ναζιστικὸ κόμμα τοῦ Χίτλερ ἀνέβηκε στὴν ἐξουσία μέσα ἀπὸ δημοκρατικότερες ἐκλογικὲς διαδικασίες, παρὰ τὸ ὅτι ὁ Χίτλερ εἶχε ἐκφράσει ρατσιστικὲς καὶ βίαιες ἰδέες προεκλογικῶς, τὶς ὁποῖες ὅμως ἡ πλειοψηφία τοῦ λαοῦ ὑπεστήριξε. Δὲν χρειάζεται νὰ ἀναφέρουμε τίς συνέπειες αὐτοῦ τοῦ ἐκλογικοῦ ἀποτελέσματος διότι εἶναι γνωστὲς σὲ ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα[19].

Νὰ θυμηθοῦμε, ἐπίσης, τὸ θερμὸ καλωσόρισμα τῆς λαϊκῆς μάζας τῆς Κίνας τὸ 1958, γνωστὸ ὡς καλωσόρισμα τοῦ Μεγάλου Ἰλματος πρὸς τὰ ἔμπρός. Ὁ Μάο Τσετοῦνγκ ἀνακοίνωσε οἰκονομικὴ ἀναγέννηση, ἡ ὁποία ὑποστηρίχθηκε μαζικὰ ἀπὸ τὸν λαό του, ἀλλὰ βασιζόταν σὲ ψευδεῖς ὑποσχέσεις παραγωγικότητας, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν πρόκληση λιμοῦ, πὺ σκότωσε πάνω ἀπὸ 30 ἑκατομμύρια ἀνθρώπους[20].

Ἡ ραδιοφωνικὴ ὑποκίνηση τοῦ λαοῦ τῆς Ρουάντας τὸ 1994, κατὰ τὴν ὁποία ὁ λαὸς καθοδηγήθηκε ἀπὸ καλὰ προετοιμασμένη ραδιοφωνικὴ προπαγάνδα, πὺ ἐνεθάρρυνε τοὺς πολῖτες νὰ σκοτώνουν τοὺς συμπολίτες τους. Ἔτσι, ἡ ἱστορία κατέγραψε μία γενοκτονία 800.000 ἀνθρώπων μέσα σὲ 100 ἡμέρες[21].

Ἡ πανηγυρικὴ νίκη τοῦ Οὔγκο Τσάβες στὴ Βενεζουέλα τὸ 1998 πραγματοποιήθηκε μὲ ἐκλογές, τὶς ὁποῖες κέρδισε ἔχοντας παλλαϊκὴ ὑποστήριξη ἀπὸ τὰ φτωχὰ στρώματα τῶν πολιτῶν. Ἡ ἱστορικὴ πραγματικότητα ὅμως ἀπέδειξε ὅτι μετὰ τὴν νίκη του συγκέντρωσε τὴν ἐξουσία, περιορίσε τὶς ἐλευθερίες τοῦ λαοῦ του καὶ ὡδήγησε τὴ χώρα του σὲ οἰκονομικὴ κατάρρευση καὶ ἀπολυταρχισμό[22].

Σταματῶ ἐδῶ, διότι «ἐπιλείπει με γὰρ διηγούμενον ὁ χρόνος» (Ἐβρ. ια',32) παραδείγματα καὶ ἱστορικὰ γεγονότα πὺ ἀποδεικνύουν ὅτι ἡ φωνὴ τοῦ λαοῦ κάποιες φορὲς δὲν βρέθηκε, τελικῶς, στὴ σωστὴ πλευρὰ τῆς ἱστορίας καὶ φυσικὰ δὲν ἐκπροσωποῦσε αὐτὸ πὺ λέμε Vox Dei (φωνὴ Θεοῦ).

Ἐπανέρχομαι στὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ διευκρινίζω ἐξ ἀρχῆς ὅτι ἡ ἴδια ἡ Ἐκκλησία, ὡς πλήρωμα, κλῆρος καὶ λαός μαζί, ὡς Σῶμα Χριστοῦ, εἶναι ἡ μόνη πού μπορεῖ νὰ ἀποφάινεται γιὰ τὴν ἀλήθεια τῆς πίστεως. Ἐφόσον, λοιπόν, ἡ Ἐκκλησία κατέχει τὴν ἀλήθεια διὰ τοῦ πληρώματος κλήρου καὶ λαοῦ τίθεται αὐτονόητα τὸ ἐρώτημα: Πῶς ἡ Ἐκκλησία ἐκφράζει αὐτὴ τὴν ἀλήθεια; Πῶς θὰ μάθουμε τὴ γνώμη τῆς Ἐκκλησίας καὶ πού θὰ ἀναζητήσουμε τὴ σωστὴ ἐρμηνεία καὶ προσέγγιση τῶν συγχρόνων προκλήσεων καὶ προβλημάτων; Ἦ γιὰ νὰ τὸ θέσω διαφορετικά: Αὐτὸ τὸ “Vox Populi” ποῦ μποροῦμε νὰ τὸ συναντήσουμε ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ;

Τὴν ἀπάντηση στὰ παραπάνω ἐρωτήματα τὴν καταθέτουν οἱ ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων διὰ τῶν ἱερῶν Κανόνων καὶ διαχρονικῶς ἡ διδασκαλία τῶν ἁγίων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Ἀπὸ τὴ σοφία τῆς πατερικῆς Θεολογίας μοιράζομαι μαζί σας μία ἀπάντηση στοὺς ἀνωτέρω προβληματισμοὺς ἐραυιζόμενος τὸν σοφὸ λόγο τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσσοστόμου, Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, ὁ ὁποῖος τονίζει ὅτι ἡ «Ἐκκλησία γὰρ συστήματος καὶ συνόδου ἐστὶν ὄνομα»[23], δηλαδὴ «Ἡ Ἐκκλησία θεωρεῖται ὡς μιὰ συνεχῆς σύνοδος»[24]. Ἀντὶ ἄλλου σχολιασμοῦ[25] στὴν παραπάνω ἀπόφανση τοῦ μεγάλου Πατρὸς τῆς Ἐκκλησίας θὰ προσκομίσω τοὺς εὔστοχους λόγους τοῦ Οἰκουμενικοῦ μας Πατριάρχου, τοὺς ὁποῖους μάλιστα ἐξεφώνησε κατὰ τὴν πρώτη Παναγιυρικὴ Συνεδρία τῆς Ἱεραῆς Ἐπαρχιακῆς Συνόδου τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Αὐστραλίας. Εἶπε ὁ Παναγιώτατος κατὰ τὴν εὔσημο ἐκείνη ἡμέρα: «Ἡ συνοδικὴ διακυβέρνησις τῶν πραγμάτων τῆς Ἐκκλησίας συνιστᾷ τὴν μόνην ἀσφαλῆ ἀγιοπνευματικὴν ὁδόν, ἥτις

καθηγιάσθη ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ συνειδήσει, διὰ πλήθους ἱερῶν κανόνων καὶ ἀποφάσεων Τοπικῶν καὶ Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ συνόλου τῆς μακραίωνος καὶ ἀδιαστάτου πράξεως τῆς καθόλου Ἐκκλησίας. Ὅσακις ἐν τῇ ἱστορικῇ διαχρονίᾳ παρατηρεῖται ἔκπτωσις τῆς συνοδικῆς συνειδήσεως τῆς Ἐκκλησίας τοῦτο ὑποδηλοῖ παρακμὴν, φαλκίδευσιν τῶν ἀληθῶν ἐκκλησιαστικῶν κριτηρίων καὶ στρέβλωσιν τῶν ὑγιῶν ἀρχῶν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βίου»[26].

Βεβαίως, κατὰ τὴν ἀστασίαστη μαρτυρία τῶν πηγῶν, στὶς Συνόδους μετέχουν μόνον οἱ Ἐπίσκοποι ἢ κατ' ἐξάιρεση κληρικοὶ ὡς ἐκπρόσωποι τῶν Ἐπισκόπων τους[27], ἀλλὰ, σὲ κάθε περίπτωση, ὡς ὀργανικὰ μέλη τῆς Συνόδου θεωροῦνται οἱ Ἐπίσκοποι[28] καὶ τοῦτο, διότι ὁ Ἐπίσκοπος εἶναι ὁ προεστὼς καὶ πρόεδρος τῆς Εὐχαριστίας καὶ ἄρα ἐνσαρκώνει καὶ ἐκφράζει τὴν ἐνότητα τῆς ὑπ' Αὐτὸν Τοπικῆς Ἐκκλησίας ἀλλὰ καὶ τὴν κοινωνία μὲ τὶς ἄλλες Ἐκκλησίες. Ἡ βαθύτατα θεολογικὴ αὐτὴ ἀρχὴ εἶναι ποὺ καθιερώνει στὴ συνείδηση τῆς Ἐκκλησίας τὴν ἐπισκοπικὴ σύνθεση τῶν Συνόδων[29]. Ὡστόσο, δὲν πρέπει νὰ λησμονοῦμε τὴν κεφαλαιώδους σημασίας ἐκκλησιολογικὴ καὶ κανονικὴ διάσταση ὅτι οἱ Ἐπίσκοποι δὲν συμμετέχουν στὶς συνόδους μόνον ὡς φορεῖς τῆς πληρότητος τῆς Ἀρχιερωσύνης τους - σὲ ἓνα εἶδος συλλογικοῦ ὀργάνου ἔκφρασης τῆς αὐθεντίας τῶν Ἐπισκόπων - ἀλλὰ μετέχουν ὡς οἱ ὀρατὲς κεφαλῆς τοῦ Σώματος τῆς Τοπικῆς Ἐκκλησίας, ὅπως προείπαμε, τῆς ὁποίας τὸ φρόνημα καὶ τὴν κοινὴ συνείδηση καλοῦνται νὰ καταθέσουν ἐν Συνόδῳ[30]. Γιὰ νὰ τὸ θέσω κάπως σχηματικά, οἱ Ἐπίσκοποι μετέχουν τῆς συνόδου ὄχι ὡς «πρόσωπα» ἀλλὰ ὡς ἐκπρόσωποι, «ὡς ἐκ προσώπου» τοῦ χριστεπωνύμου πληρώματος τῆς Ἐπισκοπῆς τους.

«Κάθε ἄλλη πρακτικὴ, κάθε ἀλλαγὴ τῆς ἐπισκοπικῆς δομῆς καὶ σύνθεσης τῆς συνόδου, προωθεῖ τὴν ἐξατομίκευση τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς καὶ ἀλλοιώνει τὸ κοινοτικὸ ἦθος τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐλευθερίας»[31] καὶ δυστυχῶς, καὶ σὲ αὐτὴν τὴν περίπτωσιν ἢ ἀλλοίωσιν τοῦ συνοδικοῦ φρονήματος μᾶς ἔρχεται ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρωσίας, ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ περασμένου αἰῶνα, μὲ τὶς μεικτὲς συνόδους, τὶς κληρικολαϊκὲς δηλαδὴ συνελεύσεις, ὅπου πλὴν τῶν Ἐπισκόπων ἀποφασιστικὴ ψῆφος, ἀκόμη καὶ γιὰ τὴν ἐκλογήν τῶν ἀρχιερέων ἔχουν καὶ ἕτεροι κληρικοὶ, ἀκόμη καὶ λαϊκοί. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι οἱ κληρικοὶ ἢ καὶ οἱ λαϊκοὶ ἀντιπρόσωποι μιᾶς Τοπικῆς Ἐκκλησίας, ἐφόσον ἔχουν δικαίωμα ἰσότιμης πρὸς τοὺς Ἐπισκόπους ψήφου, μποροῦν νὰ ψηφίσουν διαφορετικὰ ἀπὸ τὸν Ἐπίσκοπό τους, γεγονὸς ποὺ ὀδηγεῖ στὴ διάσπαση τῆς ἐνότητος τῆς Τοπικῆς Ἐκκλησίας.

Ἄν, λοιπόν, ἔχουν ἔτσι τὰ πράγματα, ἂν δηλαδὴ οἱ ὑποθέσεις τῆς Ἐκκλησίας διακανονίζονται ἀπὸ τὶς Συνόδους, τὸ εὐλόγο ἐρώτημα ποὺ ἀναφύεται εἶναι «μὲ ποιὰ κριτήρια θὰ διακρίνει ἡ Ἐκκλησία τὴ φωνὴν τοῦ λαοῦ»; Καὶ ἀκόμα, «εἶναι πάντα τόσο ξεκάθαρη ἡ φωνὴ τοῦ λαοῦ, ὅσο ἦταν στὴν περίπτωσιν τοῦ

Μεδιολάνων Ἀμβροσίου καὶ τοῦ Δορυλαίου Εὐσεβίου πὸ ἀναφέραμε στὴν ἀρχή»; Σίγουρα ἡ ἀπάντηση δὲν εἶναι μονοσήμαντη καὶ εὐδιάκριτη• χωρὶς νὰ ὑπεισέλθω σὲ ἀχρεΐαστες λεπτομέρειες καὶ κουραστικὴ περιπτωσιολογία, ὑπογραμμίζω δύο βασικὲς ἐκκλησιολογικὲς ἀρχές. Πρῶτον, ἡ ἀλήθεια τῆς πίστεως δὲν ἐκφράζεται «οὔτε ἀπὸ διασκορπισμένους ἰδιώτες, μοναχοὺς, θεολόγους, πρεσβυτέρους, διακόνους ἢ αὐτονομημένους ἐπισκόπους, οὔτε καὶ ἀπὸ ὀμάδες μοναχῶν, κληρικῶν καὶ λαϊκῶν, διότι ὅλα αὐτὰ τὰ ἄτυπα ἐκκλησιαστικὰ σώματα δὲν ἀποτελοῦν Ἑκκλησία ἀλλ' ἀπλῶς καὶ μόνον μορφώματα ἐκκλησιαστικότητος»[32]. Καὶ δεύτερον, ποτὲ ἡ Ἑκκλησία δὲν υἱοθέτησε τὴ λογικὴ τῶν ἀριθμῶν, διότι αὐτὸ θὰ σήμαινε ὅτι σὲ ἱστορικὲς περιόδους, πὸ ἡ πλειοψηφία εἶχε προσχωρήσει στὴν αἵρεση καὶ τὴν κακοδοξία, ἡ Ἑκκλησία θὰ ὄφειλε νὰ συμμορφωθεῖ μὲ τὴν ἄποψη τῶν πολλῶν. Οἱ Οἰκουμενικὲς Σύνοδοι ποτὲ δὲν ἐκδέχονται τὴν κοινὴ συνείδηση τῆς Ἑκκλησίας μὲ κριτήρια ποσοτικά. Ἡ καθολικότητα τῆς ἀληθείας δὲν εἶναι μέγεθος ἀριθμητικό[33] καὶ ἐπομένως, «καμμία πλειοψηφία δικανικοῦ τύπου ἢ πλειονοψηφικοῦ ἀθροίσματος δὲν θὰ μποροῦσε νὰ ἀποτελέσει κριτήριον ἀθεντίας καὶ ἀλήθειας»[34] γιὰ τὴν Ὁρθόδοξη Ἑκκλησία.

Νομίζω ὅτι ἡ τελευταία αὐτὴ ἐπισημάνση περὶ τῆς λογικῆς τῶν ἀριθμῶν θὰ μᾶς βοηθήσει νὰ κάνουμε μίαν ἀκόμα χρήσιμη διάκριση ἀνάμεσα σὲ αὐτὸ πὸ ἤδη ἀναφέραμε ὡς *Vox Populi* (φωνὴ λαοῦ) καὶ ἐνὸς κοινωνικοῦ μεγέθους, τὸ ὁποῖο σχηματικῶς ἀποκαλοῦμε «κοινὴ γνώμη», καὶ τὸ ὁποῖο μπορεῖ νὰ μοιάζει μὲ τὴν *Vox Populi* ἐξωτερικῶς, ἀλλὰ διαφοροποιεῖται θεμελιωδῶς κατὰ τὴν οὐσία του. Ἡ πρώτη καὶ βασικὴ διαφορά, ἤδη ἐλέχθη. Ἡ «κοινὴ γνώμη» εἶναι πάντοτε μέγεθος ἀριθμητικό, ποσοτικὸ καὶ ἄρα μετρήσιμο. Ἐξ ἀντιθέτου, ἡ φωνὴ τοῦ λαοῦ, δὲν εἶναι πάντοτε μέγεθος ἀριθμητικὸ καὶ ποσοτικὸ. Ἀκόμη, ἡ «κοινὴ γνώμη» διαμορφώνεται καὶ μεταβάλλεται ταχύτατα καί, μάλιστα, ὑπὸ τὸ κράτος τῆς καταγιμιστικῆς ἐπικαιρότητας, ὅπως ἀναφέραμε χαρακτηριστικὰ μὲ τὸ παράδειγμα τῆς ραδιοφωνικῆς προπαγάνδας τοῦ λαοῦ τῆς Ρουάντα. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, ἡ συνείδηση τοῦ λαοῦ, διαμορφώνεται συνήθως σὲ μιὰ χρονοβόρα καὶ μακρόσυρτη καὶ ὄχι πάντα γραμμικὴ διαδικασία[35] καὶ σίγουρα δὲν μπορεῖ νὰ μετρηθεῖ, ὅπως συμβαίνει μὲ τὴν κοινὴ γνώμη, τῆς ὁποίας ἀποτύπωση, ἔστω καὶ βραχυπρόθεσμη, ἀποτελοῦν οἱ δημοσκοπήσεις. Βεβαίως, ἂν θέλουμε νὰ εἴμαστε ἀντικειμενικοὶ καὶ ἐπιστημονικὰ ἀκριβεῖς ὑπάρχουν πάρα πολλὲς ἀντιρρήσεις στὸ ἂν τελικῶς «κοινὴ γνώμη» εἶναι αὐτὸ πὸ μετροῦν τὰ ἰνστιτούτα δημοσκοπήσεων[36] μὲ κατευθυνόμενες ἐρωτήσεις, ἀλλὰ αὐτὸ θαρρῶ ἀποτελεῖ ἀντικείμενο μιᾶς ξεχωριστῆς διάλεξης, πὸ θὰ πρέπει νὰ δώσει κάποιος περισσότερο εἰδήμων σὲ σχέση μὲ τὸν ὀμιλοῦντα.

Θεωρῶ πάντως ὅτι αὐτὴ ἡ ψευδαίσθηση ὅτι ἡ «κοινὴ γνώμη» ταυτίζεται πάντοτε μὲ τὴν συνείδηση τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ δημιουργεῖ πάρα πολλὰ προβλήματα, ὅπως

Άλλωστε συμβαίνει και με την υπερτροφική και έξωθεσμική έκφραση της «κοινής γνώμης» πέρα και έξω από τις δημοκρατικές διαδικασίες, πράγμα που ώθει την κοινωνία σε μιὰ όχλοκρατία, ενώ αντίθετα ή περιστολή της ελεύθερης έκφρασής της μεταμορφώνει τὸ Κράτος σε καθεστὼς και μάλιστα ἀπολυταρχικό.

Διαδίκτυο. Παραφωνίες και παράτιτλα.

Ἐμεῖς συνεχίζουμε μελετώντας τὰ δεδομένα τῆς φωνῆς τοῦ λαοῦ στὸ διαδίκτυο, τὸ ὁποῖο, σε ὅλες του τὶς ἐκφάνσεις, ἔχει εἰσβάλει στὴν καθημερινότητά του σύγχρονου ἀνθρώπου και ἀπειλεῖ νὰ κυριαρχήσει σε κάθε τομέα τῆς ἀνθρώπινης δραστηριότητος. Ἀνέφερα τὸν περασμένο Σεπτέμβριο, στὴ Σύναξη τῆς Ἱεραρχίας τοῦ Πανσέπτου Οἴκουμενικοῦ Θρόνου, ὅτι ἡ Τεχνητὴ Νοημοσύνη εἶναι μιὰ πραγματικότητα ἢ ὁποῖα ἤρθε και δὲν θὰ φύγει. Θὰ πρέπει, λοιπόν, νὰ μάθουμε νὰ ζοῦμε με αὐτὴν τὴ νέα πραγματικότητα. Προφανῶς, ἡ σφαῖρα τῆς θρησκευτικότητος και τῆς πίστεως δὲν θὰ μποροῦσε νὰ μείνει ἀλώβητη ἀπὸ αὐτὴν τὴ νέα κατάσταση. Ἡ βιβλιογραφία γιὰ τὴ σχέση διαδικτύου και θρησκείας εἶναι πιὰ ἀπέραντη και δὲν καταλείπεται οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι τὸ διαδίκτυο ἐπηρεάζει τὸν τρόπο με τὸν ὁποῖον ὁ ἄνθρωπος τοῦ καιροῦ μας θρησκεύεται. Ἀπὸ σχετικὴ ἔρευνα μάλιστα, τοῦ ἔγκριτου Ἀμερικανικοῦ Ἰνστιτούτου Pew Research Center προκύπτει ὅτι τὸ 67% τῶν “religion surfers”, τῶν «θρησκευομένων τοῦ διαδικτύου», ἔχουν ἀναζητήσει πληροφορίες σχετικὲς με τὴν δικὴ τους θρησκευτικὴ παράδοση, ἐνῶ τὸ 62% πιστεύει ὅτι στὸ διαδίκτυο ὑπάρχει ὕλικὸ πὸν προάγει τὴν ἀνεκτικότητα στὴ θρησκευτικὴ ἑτερότητα[37]. Τελικῶς, τὸ διαδίκτυο εἶναι ὁ ἰδανικὸς χῶρος γιὰ νὰ εὐδοκιμήσουν νέοι κόσμοι, πὸν μειώνουν τὶς ἀβεβαιότητες τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ διαδίκτυο δὲν σκοτώνει τὴ θρησκεία, σίγουρα ὅμως, ἀλλάζει δραματικὰ τὸν τρόπο με τὸν ὁποῖον ὁ ἄνθρωπος σχετίζεται με αὐτὴν, μειώνοντας τὶς δεσμεύεις σε παραδοσιακὰ και ἀποκλειστικὰ σχήματα και προάγοντας μιὰ περισσότερο «πλουραλιστικὴ» προσέγγιση.

Παρά τὰ ἐνδεικτικὰ στοιχεῖα τῶν ἐρευνῶν πού παρουσιάστηκαν καὶ δείχνουν μιὰ ἐνίσχυση τῆς θρησκευτικῆς ἀνεκτικότητος στὸ διαδίκτυο, ὑπάρχει, ὅπως πάντοτε, καὶ ἡ ἄλλη πλευρά. Στὰ καθ' ἡμᾶς, δηλαδὴ στὸ ἐλληνόφωνο διαδίκτυο, παρουσιάζεται μία μερίδα πιστῶν – οἱ ὁποῖοι μάλιστα αὐτοπροσδιορίζονται καὶ ὡς ἀκραιφνῶς ὀρθόδοξοι – οἱ ὁποῖοι, πιστεύοντας ὅτι εἶναι κάτι ἀνάμεσα στὸν προφήτη Ἡλία πού διέταξε τὴ σφαγὴ τῶν ἱερέων τοῦ Βαὰλ[38] καὶ τοῦ ἁγίου Μάρκου Ἐπισκόπου Ἐφέσου, τοῦ Εὐγενικοῦ, ὁ ὁποῖος δὲν ὑπέγραψε τὸν ὄρο τῆς Ἐνώσεως τῆς Συνόδου τῆς Φεράρας-Φλωρεντίας[39], ἔχουν ἀποδυθεῖ σ' ἕναν ἀνηλεῆ πόλεμο κατὰ Προκαθημένων, Ἐπισκόπων, κληρικῶν, μοναχῶν καὶ λαϊκῶν ἀκόμη, ἀλλὰ καὶ πρὸς κάθε θεσμικὴ ἔκφανση τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως εἶναι τὰ διάφορα συνοδικὰ ὄργανα. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ νομίζοντας ὅτι ἐκφράζουν τὴ φωνὴ τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ ἢ ἀκόμα χειρότερα τὸν ἴδιο τὸν Θεὸ ἐκστομίζουν ἀκατονόμαστες κατηγορίες, ἐνίοτε καὶ ὕβρεις μὲ τὸ πρόσχημα τῆς δῆθεν ὁμολογίας τῆς Πίστεως καὶ τῆς ὑπερασπίσεως τῶν ὁσίων καὶ ἱερῶν, πού οἱ ταγοὶ τῆς Ἐκκλησίας ἔχουν, κατὰ τὴν ἄποψή τους, ἐκποιήσει.

Γιὰ ὅλους αὐτοὺς βεβαίως, ἡ Ἐκκλησία διὰ στόματος τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου προειδοποιεῖ ὅτι ὅσοι ἐπιχειροῦν τὴν κατασυκοφάντηση ἐκκλησιαστικῶν προσώπων εἶναι αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι: «τὴν ἐκκλησιαστικὴν εὐταξίαν συγγεῖν καὶ ἀνατρέπειν βουλόμενοι, φιλέχθρως καὶ συκοφαντικῶς αἰτίας τινὰς κατὰ τῶν οἰκονομούντων τὰς ἐκκλησίας ὀρθοδόξων ἐπισκόπων συμπλάσσουν, οὐδὲν ἕτερον, ἢ χραίνειν τὰς τῶν ἱερέων ὑπολήψεις, καὶ ταραχὰς τῶν εἰρηνευόντων

λαῶν κατασκευάζειν ἐπιχειροῦντες»[40]. Καὶ τοῦτο, διότι «Οὐκ ἐπαύσατο ποτὲ ὁ πολέμιος ἡμῶν Σατὰν διὰ συκοφαντίας μολύνων τὰς ὑπολήψεις τῶν ἀγαθῶν ἀνθρώπων, καὶ μᾶλλον τῶν ἐπισκόπων»[41], κατὰ τὸ σχόλιο τοῦ Βαλσαμῶνος, ὁ ὁποῖος ἔζησε τὸν 12ο αἰ. καὶ ὁ ὁποῖος, ἀδυνατῶν νὰ φανταστῶ σὲ ποιό σχολιασμὸ θὰ προέβαινε ἂν ζοῦσε στὴν ἐποχὴ μας καὶ διεπίστωνε τὸ μίσος ποὺ ἔχει κατακλύσει τὸ διαδίκτυο, τὸ ὁποῖο δηλητηριάζει τὴν ἐκκλησιαστικὴ ἀλλὰ καί, ἐν γένει, τὴν κοινωνικὴ ζωὴ. Διότι, γιὰ νὰ εἴμαστε εἰλικρινεῖς, οἱ ἐκκλησιαστικοὶ δὲν διαθέτουμε τὴν ἀποκλειστικότητά σὲ αὐτὸ τὸ θέμα. Ὅποιοδήποτε πρόσωπο κινεῖται στὴ δημόσια σφαῖρα, ἔχει βρεθεῖ κάποια στιγμή ἢ βρίσκεται ἐξακολουθητικῶς στὸ «μάτι τοῦ κυκλώνα» τῆς συκοφαντίας.

Βεβαίως, ὅλοι τὸ γνωρίζουμε ὅτι ἡ συκοφαντία εἶναι ἡ δύναμη τῶν δειλῶν, ὅλων αὐτῶν ποὺ κρύβονται πίσω ἀπὸ τὸ πληκτρολόγιο καὶ πολεμοῦν ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς, μὲ ἀνώνυμους καὶ κρυφοὺς λογαριασμοὺς στὰ μέσα κοινωνικῆς δικτύωσης, διότι πίσω ἀπὸ τὴν ἀνωνυμία τοῦ διαδικτύου, νιώθουν ἰσχυροὶ, κυρίως μάλιστα, ὅταν καταφέρονται ἐναντίον δημοσίων καὶ θεσμικῶν προσώπων. Μέσα στὸ ἴδιο πνεῦμα κινοῦνται καὶ αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι ἐπικαλούμενοι, δῆθεν, λόγους πίστεως ἢ ἀντίστοιχα τὸ δικαίωμα τῆς ἐλευθερίας τοῦ λόγου, ἀσκοῦν κριτικὴ μόνο ἀρνητικὴ, στοχευμένη καὶ κακοπροαίρετη. Κριτικὴ δηλαδή ποὺ δὲν οἰκοδομεῖ ἀλλὰ καταστρέφει. Αὐτὴ ἡ στάση βέβαια, φανερώνει ὅχι μόνο μιὰ φοβερὴ οἴηση καὶ ὑψηλοφροσύνη, ἡ ὁποία βαπτίζεται ζῆλος ἢ δικαίωμα στὸ δημόσιο λόγο, ἀλλὰ ἐπιπλέον ἀποδεικνύει ὅτι στὸ βάθος ὑπάρχουν τεράστια συμπλέγματα καὶ διαταραχὲς τοῦ ψυχισμοῦ καὶ συνάμα ἀπουσία πνευματικῆς ζωῆς, δηλαδή ζωῆς καὶ κοινωνίας μὲ τὸν Χριστὸ καὶ τὴν Ἐκκλησίαν Του. Καὶ ἐφ' ὅσον ἡ ὑπαρξὴ τους δὲν νοηματοῖται ἀπὸ τὸν Χριστό, κάπως πρέπει τὸ ὑπαρξιακὸ αὐτὸ κενὸ νὰ πληρωθεῖ. Ὅταν δὲν ζῶ μὲ πληρότητα τὴ δική μου ζωὴ, τότε ἀρχίζω νὰ ἀσχολοῦμαι μὲ τὶς ζωὲς τῶν ἄλλων. Ὅταν δὲν ζῶ μὲ πληρότητα τὴ δική μου ζωὴ, τότε ἔχω ἀνάγκη ἀπὸ ἕναν ἐχθρὸ γιὰ νὰ ὑπάρξω, ἀντλῶ νόημα ζωῆς ὅταν ἔχω κάποιον ἀπέναντί μου νὰ πολεμήσω καὶ ἂν δὲν ὑπάρχει κάποιος ἐχθρὸς γιὰ νὰ συγκρουστῶ μαζί του, πρέπει νὰ τὸν κατασκευάσω, διότι χωρὶς ἐχθροὺς θὰ ἀπομείνω νὰ ἀναρωτιέμαι σὰν τὸν Καβάφη:

«Καὶ τώρα τί θὰ γένουμε χωρὶς βαρβάρους.

Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἦσαν μιὰ κάποια λύσις»[42].

“O tempora! O mores!”[43]- Ἐπικίνδυνες παραμορφώσεις.

Δυστυχῶς, ἡ πραγματικότητα τοῦ Διαδικτύου δὲν εἶναι δι' ὅλου ποιητικὴ. Τὸ φαινόμενο τῶν συκοφαντικῶν ἐπιθέσεων, τῶν χυδαίων ὕβρεων, τῶν ἀνυπόστατων κατηγοριῶν μὲ τὶς πιὸ ἀπίθανες ἀφορμὲς ἔχει ἐξελιχθεῖ σὲ μιὰ πραγματικὴ καὶ ἀνεξέλεγκτη μάστιγα. Ἔτσι ἔχει δημιουργηθεῖ τὸ φαινόμενο τῶν “haters” τοῦ

διαδικτύου –«άνθρωποι πού μισοῦν», ἴσως εἶναι μιὰ ἀπόδοση τοῦ ὄρου στὰ ἑλληνικά- ἐφόσον στὶς ἀναρτήσεις τους ἐκφράζουν συστηματικὰ ἀρνητικότητα, εἰρωνεία καὶ ἐπιθετικότητα. Μερικὰ χαρακτηριστικὰ τῶν “haters” εἶναι ὅτι προσβάλλουν ἢ ὑβρίζουν χωρὶς λόγο καὶ μὲ πρόφαση τὴν καλόπιστη κριτική. Χλευάζουν καὶ γελοιοποιοῦν, κάνοντας τοξικὰ καὶ κακεντρεχῆ σχόλια γιὰ νὰ προκαλέσουν. Στοχοποιοῦν ἐπανειλημμένως κάποιο πρόσωπο (cyberbullying) καὶ ἐνεργοῦν μὲ ἀνωνυμία ἢ ψευδώνυμο. Διακατέχονται ἀπὸ ἀνασφάλεια καὶ φθόνο. Ἐπιθυμοῦν νὰ ἐλκύσουν τὴν προσοχὴ τῶν ἄλλων. Κυνηγοῦν τὸ αἶσθημα τῆς ἀνωτερότητος, γι’ αὐτὸ καὶ ἐλέγχουν κακόπιστα θεσμικὰ καὶ ὑψηλόβαθμα δημόσια πρόσωπα. Ἐπιδιώκουν νὰ ἐπιβάλλονται καὶ ἐνθαρρύνονται ἀπὸ τὸ λεγόμενο ἀνώνυμο θάρρος (δηλαδὴ γράφουν πράγματα τὰ ὅποια δὲν θὰ ἔλεγαν πρόσωπο πρὸς πρόσωπο) καὶ ἀσφαλῶς ἔχουν ἔλλειψη παιδείας καὶ ἐνσυναίσθησης. Σὲ πολλὲς περιπτώσεις, μάλιστα, οἱ “haters” εἶναι καὶ ψυχικῶς διαταραγμένες προσωπικότητες. Ἀσφαλῶς σὲ ὅλα αὐτὰ συντελεῖ ὄχι μόνον ἡ τεράστια ἀνάπτυξη τοῦ διαδικτύου καὶ ἡ μαζικὴ συμμετοχὴ τῶν ἀνθρώπων στὰ, λεγόμενα, μέσα κοινωνικῆς δικτυώσεως ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπουσία ἀποτελεσματικοῦ ρυθμιστικοῦ πλαισίου πού νὰ περιορίζει ἢ νὰ ἐλέγχει τὸ φαινόμενο. Ὅλα αὐτὰ κάνουν τὸ πρόβλημα νὰ μοιάζει ἀκόμη μεγαλύτερο καὶ τὶς προοπτικὲς ἀνάσχεσής του, μᾶλλον, δυσδιάκριτες. Δὲν ξέρω ἂν αὐτὴ εἶναι μιὰ ἀπαισιόδοξη θέαση τῆς πραγματικότητος, σίγουρα ὅμως εἶναι ἀρκετὰ ρεαλιστική.

Βεβαίως, ἡ Ἐκκλησία δὲν πορεύεται στὴν ἐγχρονη προοπτικὴ τῆς μὲ τὸν ρεαλισμό - οὔτε ἀσφαλῶς μὲ τὴν οὐτοπία- ἀλλὰ προσηλωμένη στὴν ἐσχατολογικὴ αἰσιοδοξία τῶν λόγων τοῦ Κυρίου: «ἐπὶ ταύτη τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν, καὶ πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς», (Μτ. ιζ’, 18). Τοῦτο, ἀσφαλῶς, δὲν σημαίνει ὅτι πρέπει νὰ ἐθελουτυφλοῦμε καὶ νὰ ἀφήνουμε τὴ σήψη νὰ ἐπεκτείνεται, ἀντιθέτως χρειάζεται ἐγρήγορση ἀλλὰ καὶ συνειδητοποίηση τοῦ μεγέθους καὶ τοῦ βάθους τοῦ προβλήματος, τὸ ὅποιο δὲν εἶναι ἀπλῶς μιὰ διαμάχη, ἀπὸ τὶς πολλὲς πού ὑπῆρξαν, μέσα στὴν Ἐκκλησία ἀλλὰ μιὰ νεοφανὴς κατάσταση, πραγματικότητα, ἐνδεχομένως καὶ αἵρεση, πού δυναμιτίζει τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀπειλεῖ νὰ διαβρώσει τὸ ἦθος τῶν πιστῶν, τὸ ὅποιο πρέπει νὰ εἶναι ἐσχατολογικὸ καὶ ὄχι κοσμικό[44]. Τὸ ἴδιο, βεβαίως, μπορεῖ νὰ συμβεῖ καὶ κατ’ ἀναλογίαν στὸ δημοκρατικὸ φρόνημα τῶν ἀνθρώπων ἂν οἱ κρίσεις ἐργαλειοποιηθοῦν καὶ ἂν τὰ πρόσωπα στοχοποιηθοῦν μεθοδευμένα καὶ ἐντατικὰ ἀπὸ τὸ διαδίκτυο.

Μὲ αὐτὰ τὰ δεδομένα τίθεται, τὸ ὀχληρὸ ἐρώτημα: Ἀλλοιώνεται τὸ ἦθος καὶ ἡ ποιότητα τῆς Δημοκρατίας ὅταν τὰ παιδιά μας μεγαλώνουν σὲ ἓνα περιβάλλον πού συνεχῶς ἀρνεῖται, ὑβρίζει, συκοφαντεῖ καὶ ἐξουθενώνει τοξικὰ θεσμοὺς καὶ πρόσωπα; Ἀλλοιώνεται τὸ δημοκρατικὸ φρόνημα ὅταν σήμερα μεγάλο μέρος τῶν διαδικτυακῶν σχολιασμῶν προέρχεται ἀπὸ τοὺς “haters”; Ἄν θεωρήσουμε ὅτι οἱ

“haters” έχουν καταφέρει, κάποιες φορές να διαβρώσουν, τόν τρόπο με τόν όποιο σκέφτονται και έκφράζονται και, έπομένως, άποφασίζουn οί πολίτες, τότε φαίνεται να ύπάρχει πρόβλημα. Μπορεί παραδοσιακά οί “haters” να μην άπειλουn άμεσα τή δημοκρατία ή τò Σύνταγμα μιās χώρας με τήν έννοια τής παρεμβάσεως σε έκλογικές διαδικασίες, όμως διαβρώνουn τήν ποιότητα του λόγου και τή συμμετοχή στο δημόσιο διάλογο. δημιουργούn κλίμα φόβου και σιωπής, άφοϋ κάποιοι πολίτες έξ αίτίας τους διστάζουn να έκφράσουn τήν άποψη τους στο διαδίκτυο, γιατί θα δεχθούn έπιθέσεις, είρωνείες και δημόσιο εύτελισμό. σπέρνουn πόλωση και διχασμό, άφοϋ συνήθως είναι άπέναντι σε όλα (είναι άντί). ύπονομεύουn τò δημόσιο διάλογο με φωνές που θολώνουn. δημιουργούn θόρυβο χωρίς λογική έπιχειρηματολογία. παραπληροφορουn με ψευδείς είδήσεις και θεωρίες συνωμοσίας ή με διαστρέβλωση τών γεγονότων. και, τέλος, στοχοποιούn πρόσωπα. και όταν τά κάνουν όλα αυτά, τότε ναί, έχουme μιā φτωχότερη και ρηχή δημοκρατία και μιā λαϊκή βούληση βασισμένη στο ψέμα, στην παραπληροφόρηση και στην προπαγάνδα. Τότε ή φωνή του λαού (Vox Populi) δέν είναι φωνή του Θεού (Vox Dei) αλλά μετατρέπεται σε όργη του Θεού. Άν και ό Θεός δέν όργίζεται αλλά άναφέρομαι, όπως καταλαβαίνετε, σε μιā παράφραση του θυμόσοφου λαού μας που λέει: «Φωνή λαού, όργη Θεού».

Εύχαριστήριος άποφώνησις.

Τελειώνοντας θα ήθελα να μοιραστώ μαζί σας κάποια στοιχεΐα, τά όποια είναι άπολύτως ένθαρρυντικά και αισιόδοξα. Οί λεγόμενοι “haters,” που φαίνεται να άντιπροσωπεύουn τή φωνή του διαδικτύου, εύτυχώς είναι οί λίγοι. Σύμφωνα με

πολλές κοινωνιολογικές και ψυχολογικές μελέτες, μόλις τὸ 1 ἕως 5 % τῶν χρηστῶν τοῦ διαδικτύου εἶναι τοξικό καὶ παράγει μισαλλόδοξο περιεχόμενο. Αὐτὸ τὸ ποσοστὸ δυστυχῶς εἶναι ὑπερδραστήριο στὰ μέσα κοινωνικῆς δικτυώσεως καὶ παράγει δυσανάλογα μεγάλο ὄγκο ἀναρτήσεων καὶ σχολιασμῶν μὲ ἀρνητικὸ περιεχόμενο, εἶναι συχνὰ ὀργανωμένο, ἔχει, ὅπως εἴπαμε, ἐπιθετικὸ χαρακτήρα καὶ στοχεύει στὸ νὰ ἐκφοβίσει τοὺς ὑπολοίπους ἢ καὶ νὰ τοὺς φιμώσει.

Ὡστόσο, ἡ πλειοψηφία, δηλαδή τὸ 70-90%, εἶναι σιωπηλὴ καὶ δὲν συμμετέχει ἐνεργὰ σὲ σχόλια ἢ ἀντιπαραθέσεις. Αὐτὸ τὸ κοινὸ ὀνομάζεται «σιωπηλὴ πλειοψηφία» (silent majority) ἢ «παθητικὸ κοινὸ». Πολλοὶ σιωποῦν ἀπὸ φόβο διότι δὲν ἀντέχουν τῆ φθορὰ τοῦ διαδικτυακοῦ διασυρμοῦ. Ἄλλοι σιωποῦν ἀπὸ ἀδιαφορία ἢ ἐπειδὴ, πιστεύουν ὅτι δὲν ἀξίζει τὸν κόπο νὰ μιλήσουν καὶ νὰ ἐμπλακοῦν σὲ ἕναν τοξικὸ ψηφιακὸ διάλογο, μὲ ἕναν διαλεγόμενο ἑταῖρο ὁ ὁποῖος εἶναι γεμάτος φθόνου καὶ δὲν πρόκειται νὰ πεισθεῖ περὶ τῆς ἀντιθέτου ἀπόψεως. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι δὲν μπορούμε νὰ ἀνιχνεύσουμε κατ' ἀκρίβειαν τῆ φωνὴ τοῦ λαοῦ (Vox Populi) στὸ διαδίκτυο, διότι ἐκεῖ ἐπικρατεῖ περισσότερο ὁ θόρυβος ποὺ προέρχεται ἀπὸ τῆ φωνασκοῦσα μειονότητα παρὰ ἡ ἀλήθεια ἢ ὁποῖα δὲν ἐκφράζεται ἀπὸ τῆ σιωπῶσα πλειονότητα.

Πιστεύω ὅτι ἀξίζει στὸ σημεῖο αὐτὸ νὰ ἀπευθυνθοῦμε σήμερα σὲ ὅλα τὰ δημόσια πρόσωπα, εἴτε αὐτὰ εἶναι πολιτικά εἴτε ἀκαδημαϊκά εἴτε ἐκκλησιαστικά, καὶ νὰ τοὺς προτρέψουμε νὰ μὴν ἀναλώνονται, νὰ μὴν ἀναλωνόμαστε - βάζω καὶ τὸν ἑαυτό μου μέσα - καὶ νὰ μὴν καταναλώνουμε ἀνθρώπινη ἐνέργεια, προσπαθώντας νὰ ἐρμηνεύσουμε ἢ νὰ κατανοήσουμε τὰ τοξικὰ σχόλια τοῦ διαδικτύου. Ἄντ' αὐτοῦ θὰ ἦταν ὠφέλιμο καὶ λυσιτελὲς καὶ γιὰ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ γιὰ τὴν κοινωνία καὶ γιὰ τὴ δημοκρατία, νὰ ἀσχοληθοῦμε ὅλοι οἱ τὰ κοινὰ φέροντες μὲ τὴν πλειοψηφία. Καὶ ξέρετε ποιά εἶναι ἡ πλειοψηφία;

«Μιὰ μεγάλη μάστιγα τῆς ἐποχῆς μας εἶναι ἡ μοναξιά, ἡ ὁποία ἀγγίζει ἑκατομμύρια συνανθρώπους μας δίχως ἐξαιρέσεις. Μικροὶ καὶ μεγάλοι, πλούσιοι καὶ φτωχοί, ἄσημοι καὶ διάσημοι, ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι, ὅλοι μας εἶχαμε κάποτε, κάποια ἐμπειρία μοναξιάς. Βέβαια, ἡ πιὸ σκληρὴ μοναξιά δὲν εἶναι ὅταν εἶσαι μόνος ἀλλὰ ὅταν, ἐνῶ βρίσκεσαι ἀνάμεσα σὲ πολλοὺς ἀνθρώπους, αἰσθάνεσαι μόνος. Ἡ πιὸ σκληρὴ μοναξιά εἶναι ὅταν εἶσαι μὲ κάποιο πρόσωπο ἀλλὰ δὲν μπορεῖς νὰ μιλήσεις ἐλεύθερα ἢ ὅταν λὲς ἕνα ἀπλὸ καὶ εὐκόλο «καλὰ εἶμαι» γιὰ νὰ μὴ σὲ ρωτήσουν κάτι παραπάνω. Ἡ πιὸ σκληρὴ μοναξιά εἶναι ὅταν ἐνῶ βρίσκεσαι σὲ μιὰ σχέση, δὲν αἰσθάνεσαι τὸ «μαζί» ἢ τὸ «ἐμεῖς». Αἰσθάνεσαι ὅτι βρίσκεσαι ἐκεῖ γιὰ νὰ καλύψεις κενὰ καὶ ἀνάγκες χωρὶς ὅμως νὰ βιώνεις τὸ αἶσθημα τῆς πληρότητας. Κυρίως καὶ πρωτίστως ὅμως, ἡ πιὸ σκληρὴ μοναξιά εἶναι ὅταν βιώνεις τὴν καθημερινότητά σου χωρὶς τὸν Θεὸ »[45].

Ἡ πλειονότητα τοῦ λαοῦ μας εἶναι αὐτοὶ πού βασανίζονται ἀπὸ μοναξιά. Ἄν καταφέρουμε νὰ μιλήσουμε στὶς καρδιὲς αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων γιὰ νὰ τοὺς ἐνεργοποιήσουμε, τότε θὰ ἀλλάξουν πολλὰ καὶ σίγουρα ἡ ὑγιὴς φωνὴ θὰ διαχυθεῖ στὸ διαδίκτυο καὶ θὰ ὑπάρξει καὶ ἐκεῖ ἡ φωνὴ τοῦ λαοῦ. Ὁ λαὸς μας λέει ὅτι: «τὸ κακὸ θεριεύει ὅταν οἱ καλοὶ ἄνθρωποι δὲν κάνουν τίποτε». Ξέρετε, ὑπάρχουν πολλοὶ καλοὶ ἄνθρωποι πού δὲν κάνουν τίποτε. Ἡ ἀδράνεια τῆς σιωπηλῆς πλειοψηφίας εἶναι τελικῶς πού ἐπιτρέπει στοὺς λιγιστοὺς τοῦ διαδικτύου νὰ διαμορφώνουν εἰκόνα γιὰ τὴν Ἐκκλησία καὶ τὴ Δημοκρατία, ἡ ὁποία ὅμως δὲν εἶναι ἀληθινή.

Ἡ Ἐκκλησία δὲν ἀπειλεῖται ἀπὸ διωγμοὺς. Ἡ Δημοκρατία ἀντιστοίχως δὲν ἀπειλεῖται ἀπὸ δικτάτορες ἢ ὅπλα. Τόσο τὸ ἐκκλησιαστικὸ ὅσο καὶ τὸ δημοκρατικὸ φρόνημα ὅμως ἀπειλοῦνται ἀπὸ τὴ διάβρωση τῆς ποιότητας τοῦ διαλόγου καὶ ἀπὸ τὴ διάχυση ψηφιακῆς τοξικότητας. Ἄν αὐτὸ τὸ φαινόμενο δὲν τὸ ἀντιμετωπίσουμε ἐνεργὰ μὲ τὴ θετικὴ συμμετοχὴ μας στὸν δημόσιο διαδικτυακὸ διάλογο τότε κινδυνεύουμε νὰ χάσουμε ὄχι τὸ δικαίωμα νὰ μιλοῦμε ἀλλὰ τὴ διάθεση νὰ ἀκοῦμε.

Ἐπιτρέψατέ μου, κλείνοντας, νὰ σημειώσω μιὰ σκέψη, μιᾶς καὶ βρισκόμαστε μέσα στὴν ἀναστάσιμη περίοδο τοῦ Πεντηκοσταρίου. Οἱ μαθητὲς τοῦ Κυρίου μετὰ τὴ Σταύρωση τοῦ Διδασκάλου, κυριαρχοῦνται ἀπὸ τὸν φόβο, ὁ Ἀναστημένος Χριστὸς, τοὺς βρίσκει πίσω ἀπὸ κλειστὲς θύρες «διὰ τὸν φόβο τῶν Ἰουδαίων» (Ἰω. κ, 19), σιωπηλοὺς καὶ τρομοκρατημένους ἀπέναντι στὸ κατεστημένο. Τί εἶναι ἐκεῖνο πού τοὺς δίδει θάρρος; Ἀσφαλῶς, ἕνα καὶ μόνον• ὅ,τι πιστοποιοῦν τὸ γεγονός τῆς Ἀναστάσεως, βλέπουν τὸν Ἀναστημένο Κύριο καὶ τότε συνειδητοποιοῦν τί σήμαιναν τὰ λόγια πού τοὺς εἶχε πεῖ λίγο καιρὸ πρὶν: «θαρσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον» (Ἰω. ις', 33).

Αὐτὴ ἡ πίστις στὴν Ἀνάσταση εἶναι ποὺ θὰ τοὺς κάνει νὰ ξανοιχτοῦν στὰ τέσσερα σημεῖα τοῦ ὀρίζοντα γιὰ νὰ φέρουν τὸ μήνυμα τοῦ Εὐαγγελίου στὸν κόσμον, χωρὶς νὰ τοὺς φοβίζει τίποτα καὶ κανεὶς. Ἡ Ἐκκλησία, λοιπόν, δὲν φοβᾶται τίποτα καὶ κανέναν, οὔτε τοὺς “haters”, οὔτε τοὺς ὑβριστὲς, οὔτε τοὺς συκοφάντες, διότι πιστεύει στὴν Ἀνάσταση καὶ δὲν κρύβεται πίσω ἀπὸ κλειστὲς θύρες. Αὐτὸ πρέπει νὰ κάνει ὁ λαὸς μας, μὲ ἀκλόνητη πίστις στὴν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ νὰ μὴν ὀχυρώνεται πίσω ἀπὸ κεκλεισμένες διαδίκτυακὲς θύρες ἀλλὰ μὲ θάρρος, παρρησία, κοσμιότητα, εὐγένεια καὶ ἦθος νὰ ὁμολογεῖ τὴν πίστις του, καὶ νὰ καταθέτει τὸν λόγο του γιὰ τὰ κοινά, παντοῦ καὶ πάντα, καὶ ἀσφαλῶς καὶ στὸ διαδίκτυο.

Καὶ τότε ἡ φωνὴ τοῦ λαοῦ θὰ εἶναι φωνὴ τοῦ Θεοῦ!

Παναγιώτατε Σᾶς εὐχαριστῶ.

Σᾶς εὐχαριστῶ ὅλους γιὰ τὴν ὑπομονὴ σας καὶ τὴν προσοχὴ σας.

[1] Ἡ φράση, συνήθως, ἀπαντᾷ ὡς “Vox Populi, Vox Dei” (φωνὴ Λαοῦ, φωνὴ Θεοῦ) καὶ στὴν ὁλότητά της ἔχει ὡς ἐξῆς: “Nec audiendi qui solent dicere: Vox populi, vox Dei. Cum tumultuositas vulgi semper insaniae proxima sit”. Ἀποδίδεται στὸν Ἀλκουῖνο τῆς Ἰόρκης, Flaccus Albinus Alcuinus, Ep. CLXVI- Capitulare Admonitionis ad Carolum IX, PL 100, 438 A.

[2] Πρβλ. Ἀρχιμ. Βασιλείου (Προηγούμενου Ἱεραῶς Μονῆς Ἰβήρων), Ἀποτυπώματα, Ἐκδ. Ἱ. Μονῆς Ἰβήρων, Ἅγιον Ὅρος, 2024, σ. 7.

[3] Γ. Φλορόφσκυ (μετ. Π. Πάλλη), Θέματα Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας, Ἐκδ. Πουρναρά, Θεσ/νίκη 1979, σ. 224-225.

[4] Paulinus Mediolanensis, Vita sancti Ambrosii, PL 14, 29 A.

[5] Περὶ τοῦ ἁγίου Ἀμβροσίου γενικῶς, βλ. Σ. Παπαδόπουλου, Πατρολογία Β΄, Ἀθήνα, 1990, σ. 644-666• A. Berardino & J. Quasten, Patrology, v. IV, Christian Classics Inc., Westminster, Maryland, 1980, σ. 144-180.

[6] Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, Ἐπ. ρκζ΄, Ἀμβροσίω Ἐπισκόπῳ Μεδιολάνων, PG 32, 709 D.

[7] Β. Φειδᾶ, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία Α΄, Ἀθήνα, 32002, σ. 604 καὶ ἐξ.

- [8] Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Κατὰ τῶν Νεστορίου Δυσφημιῶν Πεντάβιβλος Ἀντίρρησις, PG 76, 41D.
- [9] Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, ἔνθ. ἀν., 44A.
- [10] Λουκιανοῦ τοῦ Σαμοσατέως, Διόνυσος, στὸ Lucian, with an English Translation: Loeb Classical Library (Ed. A. M. Harmon), v. 1, The MacMillan Co, New York, 1913, σ. 57
- [11] Βλ. περισσότερα παραδείγματα στὸ Ε. Λιανοῦ-Λιάντη, «Παράγοντες Διαμόρφωσης τοῦ Vox Populi στὴν Ἱστορική Πορεία τοῦ Ἀνατολικοῦ Χριστιανισμοῦ», ἱστοσελίδα <https://www.parathemata.com/2014/05/vox-populi.html>, (προσπέλαση 8/04/2025).
- [12] Ε. Λιανοῦ-Λιάντη, ἔνθ. ἀν.
- [13] Vincentii Lerinensis, Communitorium Primum II, PL 50, 640.
- [14] Ἀ. Ἀλιβιζάτου, «Περὶ τῆς Φύσεως τῆς Ἐκκλησίας ἐξ Ἐπόψεως Ὁρθοδόξου», Θεολογία ΚΑ΄ (1) 1950, σ. 35.
- [15] Βλ. Socrates (469-399 B.C.) στὸ The Cambridge Dictionary of Philosophy (Ed. R. Audi), Cambridge University Press, N. York, 21999, σ. 859-860.
- [16] «Ὁ Πελλοποννησιακὸς Πόλεμος» στὸ Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, Ἐκδ. Ἀθηνῶν (Παραπολιτικά Ἐκδ. Α.Ε.), Ἀθήνα, 32015, τ. 5, σ. 180-236 & τ. 6, σ. 13-91.
- [17] G. Phillips & L. Sandy, “Slavery and the ‘American Way of War’, 1607–1861”, Comparative Studies in Society and History, 63 (4), 2021, pp. 825 – 850.
- [18] K.-G. Karlsson & M. Schoenhals, Crimes against humanity under communist regimes, Forum for Living History, Stockholm, 2008, σ. 9-87.
- [19] R. J. Evans, The Coming of the Third Reich, Penguin Books, NewYork, 2005, σ. 367 κ. ἔξ.
- [20] Y. Jisheng, Tombstone: The Great Chinese Famine 1958-1962, Farrar, Straus and Giroux, NewYork, 2012, σ. 403 κ. ἔξ.
- [21] <https://www.bbc.com/news/world-africa-26875506>, (προσπέλαση 8/04/2025).

[22] <https://www.hrw.org/news/2013/03/05/venezuela-chavez-authoritarian-legacy>, (προσπέλαση 8/04/2025).

[23] Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Εἰς τὸν ρμθ' Ψαλμόν, PG 55, 493.

[24] Ἱεροθέου (Μητρ. Ναυπάκτου καὶ Ἀγίου Βλασίου), Τὸ Συνοδικὸ καὶ Ἱεραρχικὸ Πολίτευμα τῆς Ἐκκλησίας μὲ Ἀναφορὰ στὸ Οὐκρανικὸ Πρόβλημα, Ἐκδ. Ἱερᾶς Μονῆς Θεοτόκου (Πελαγίας) Λιβαδειά, 2019, σ. 194.

[25] Βλ. γιὰ γενικότερο σχολιασμὸ Ἱεροθέου (Μητρ. Ναυπάκτου καὶ Ἀγίου Βλασίου), «Ἐκκλησία Συστήματος καὶ Συνόδου ἐστὶν ὄνομα» στὸ Ἀχιλλίου Πόλις (3) 2020, σ. 39-46.

[26] Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΥ, «Νουθετήριος Λόγος κατὰ τὴν Α' Πανηγυρικὴν Συνεδρίαν τῆς Ἱερᾶς Ἐπαρχιακῆς Συνόδου τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Αὐστραλίας», Σύδνεϋ, 6 Ὀκτωβρίου 2024, (Ἀδημοσίευτος).

[27] Νὰ σημειωθεῖ ὅτι στὴν πρὸ τῆς Συνόδου τῆς Νικαίας περίοδο, στὴ Σύνοδο μετέχουν σὲ κάποιες ἐξαιρετικὲς περιπτώσεις ἀκόμη καὶ λαϊκοί, ἀλλ' αὐτὸ συνέβαινε γιὰ εἰδικοὺς λόγους καὶ ἦταν ἐξαίρεση.

[28] Β. Φειδᾶ, «Ἡ Α' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος: προβλήματα περὶ τὴν σύγκλησιν, τὴν συγκρότησιν καὶ τὴν λειτουργίαν τῆς συνόδου», Συνοδικά (I) 1976, σ. 163-169.

[29] Ἰ. Ζηζιούλα (Μητρ. Περγάμου), «Ὁ Συνοδικὸς Θεσμός. Ἱστορικά, Ἐκκλησιολογικὰ καὶ Κανονικὰ Προβλήματα», Θεολογία Π' (2) 2009, σ. 12-13.

[30] Β. Φειδᾶ, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία Α', Ἀθήνα, 32002, σ. 864.

[31] Κ. Δεληκωσταντῆ, «Συνοδικότητα: Τὸ ἥθος τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἐλευθερίας. Σύγχρονες Θεολογικὲς Προσεγγίσεις», Θεολογία Π' (2) 2009, σ. 217.

[32] Χρυσοστόμου (Μητρ. Μεσσηνίας), «Οἱ ἀποφάσεις τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου καὶ τὸ πρόβλημα τῆς πρόσληψης (réception) αὐτῶν» στὴν ἱστοσελίδα https://apostoliki-diakonia.gr/gr_main/catehism/theologia_zoi/themata.asp?cat=dogma&NF=1&content=cont (προσπέλαση 8/04/2025).

[33] Μ. Κολοβοπούλου, Ἡ Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας στὶς Οἰκουμενικὲς Συνόδους, τ. Α', Ἐκδ. Ἔννοια, Ἀθήνα 2019, σ. 234-235.

[34] Χρυσοστόμου (Μητρ. Μεσσηνίας), ἔν. ἀν.

[35] Ε. Λιανοῦ-Λιάντη, ἔνθ. ἀν.

[36] Βλ. Patrick Champagne, Ἡ Κατασκευὴ τῆς Κοινῆς Γνώμης, (μετ. Στ. Μανδηλαρᾶ), Ἐκδ. Πατάκη, Ἀθήνα 2014, σ. 49 κ. ἔξ.

[37] Ε. Larsen, “CyberFaith: How Americans Pursue Religion Online” στὴν ἱστοσελίδα <https://www.pewresearch.org/internet/2001/12/23/cyberfaith-how-americans-pursue-religion-online/> (προσπέλαση 8/04/2025).

[38] «Καὶ εἶπεν Ἡλιοῦ πρὸς τὸν λαόν· συλλάβετε τοὺς προφῆτας τοῦ Βάαλ, μηδεὶς σωθῆτω ἐξ αὐτῶν· καὶ συνέλαβον αὐτούς, καὶ κατάγει αὐτοὺς Ἡλιοῦ εἰς τὸν χειμάρρουν Κισσῶν καὶ ἔσφαξεν αὐτοὺς ἐκεῖ», Γ΄ Βασ. 18, 40).

[39] Β. Φειδᾶ, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία Β΄, Ἀθήνα, 21998, σ. 620 καὶ ἔξ.

[40] 6ος/Β΄ Οἰκουμενικῆς σὲ Γ. Ράλλη-Μ. Ποτλῆ, ἔνθ. ἀν., σ. 180.

[41] Γ. Ράλλη-Μ. Ποτλῆ, ἔνθ. ἀν., σ. 184.

[42] Κ. Π. Καβάφη, «Περιμένοντας τοὺς Βαρβάρους» στὸ Κ. Π. Καβάφη, Ἄπαντα Ποιήματα καὶ Πεζὰ στὴ σειρὰ Τὰ Ἀριστουργήματα τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας, Ἐκδ. Πάπυρος, Ἀθήνα 1995, σ. 33.

[43] Cicero, In Catilinam I & II (Ed. H. E. Gould & J. L. Whiteley), M. Tulli Ciceronis, Invectiviarum in L. Catilinam, Libri Duo-Oratio Prima “Habita in Senatu”-1.2, Bristol Classical Press, London, 2004, σ. 1.

[44] Ἰ. Ζηζιούλα (Μητρ. Περγάμου), «Ἐκκλησία καὶ Ἔσχατα» στὸ Ἔργα Α΄-Ἐκκλησιολογικὰ Μελετήματα (Ἐπ. Στ. Γιαγκάζογλου), Ἐκδ. Δόμος, Ἀθήνα, 2016, σ. 529-532 & «Ἡ Εὐχαριστία ὡς Ἔστιά τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας» στὸ ἴδιο σ. 537-551.

[45] Μακαρίου (Ἀρχιεπισκόπου Αὐστραλίας), Ἐγκύκλιος ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τοῦ Πάσχα 2025, στὴν ἱστοσελίδα: <https://greek.vema.com.au/2025/04/19/afstralias-makarios-otan-pistevoume-stin-anastasi-tou-christou-i-monaxia-den-apogotevei-kai-den-katathlivei/?fbclid=IwY2xjawKAXChleHRuA2F1bQIxMQBicmlkETBtdVZNcFFXYnpZR2ZCeGtTA> (προσπέλαση 25/04/2025).

©MARKELLOS PETROPOULOS

©MARKELLOS PETROPOULOS

